

ธรรมะใกล้มือ

ธัมมจักจัตตา

เป็นอยู่ ตั้งอยู่ เป็นไป ตามธรรมดา

พุทธ
ทาส
ภิกขุ

ชุดธรรมะ ๙ ตา
ธัมมัญญิตตา
พุทธทาสภิกขุ

ISBN 978-616-93803-9-9

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕

จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม

การบรรยาย บรรยายแก่คณะชาวต่างประเทศ ปี ๒๕๓๒

วันที่แสดง ๗ มีนาคม ๒๕๓๒

รหัส 5125320307040

ผู้ถอดเสียง นพวรรณ มาลา, นันทรัตน์ ศุภวราพงษ์

พิสูจน์อักษร กลุ่มงานจดหมายเหตุ

ภาพปก ณัฐชนน บางแค

กราฟฟิก Art and Soul

บรรณาธิการ นันทรัตน์ ศุภวราพงษ์

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด โทร. ๐ ๒๕๐๑ ๙๔๐๑

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิตยมิตรไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

สมทบหนังสือ

โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

อีเมล cds@bia.or.th

ไลน์ไอดี @codhammaspace

ธรรมทาน กับ การทำหนังสือ

ที่ใครจะรู้ว่า ต่างกันอย่างไร ลองแยกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองอย่าง คือ กระดาษที่ใส่พิมพ์ กับกระดาษ หรือกระดาษสี ที่ร้อยในหนังสือเล่มนั้น. การทำหนังสือ ย่อมหมายถึง การทำกระดาษ ด้วยขาดตามตัวอย่าง การ พร้อมทั้งกระดาษ กระดาษ และ ~~กระดาษ~~ ^{งาน} ในกรณี หนังสือหนึ่ง อย่างก็พอ ภาวไร.

ส่วนการ ธรรมทาน ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น ความรู้ นั้นให้เปล่า ก็แล้ว, ส่วนกระดาษ หรือ ^{กระดาษสี} วัสดุ ที่ใส่ ตตามรู้ นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับกระดาษ ที่ ใส่ ให้ใส่ แยกไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะคน ต้อง ใส่วางถวาย อีกหลายครั้ง! จนกระทั่งถึงครั้งที่สุด.

งานธรรมทาน มักถูกมองว่าเป็นการทำหนังสือไป ขอ ขอบพิจารณาด้วย ดี ทั้งสองอย่าง, จะได้เท่าไร กันดี, และร่วมซื้อกันได้.

สารบัญ

ธัมมัญญิตตา ชีวิตที่ไม่กัดเจ้าของ	๗
ธัมมัญญิตตา (กลุ่มธรรมดา)	๙
ธัมมนิยามตา (กลุ่มธรรมดา)	๑๓
อิทัปปัจจยตา (กลุ่มธรรมดา)	๑๗
สุญญตา (กลุ่มแห่งความหลุดพ้น)	๒๓
ตถาตา (กลุ่มแห่งความหลุดพ้น)	๓๓
อตัมมยตา (กลุ่มแห่งความหลุดพ้น)	๓๗
ธรรมะ ๙ ตา	๔๑

ฉันทัญญิตตา

แปลว่า ความเป็นอยู่ ตั้งอยู่

หรือเป็นไปตามธรรมดา

ธัมมัญญัติตา ชีวิตที่ไม่กัดเจ้าของ

วันนี้ก็ได้พูดเรื่อง ๙ ตาต่อไป เพราะว่ายังไม่จบ

เราได้พูดมาแล้ว ๓ ตา ที่เป็นกลุ่มแรกคือกลุ่มที่ว่าด้วย
ลักษณะ หรือ *characteristics* ของธรรมชาติ กลุ่มนี้ว่าด้วยลักษณะ
ซึ่งพูดไปแล้ว ที่นี้ก็จะมาถึงกลุ่มที่ว่าด้วยธรรมชาติ หรือธรรมตา ซึ่ง
หาคำพูดยากเหมือนกันจะเป็น *naturality* หรือ *normative* หรือ
อะไรก็แล้วแต่ ในภาษาไทยเราเรียกว่า กลุ่มธรรมตา

เป็นอยู่

ตั้งอยู่

เป็นไป

ตามธรรมดา

ธัมมัญญัติตา

(กลุ่มธรรมดา)

ตาที่ ๔ เรียกว่า ธัมมัญญัติตา ธัมมัญญัติตา แปลว่า ความ
เป็นอยู่ ตั้งอยู่ หรือเป็นไปก็ตาม ตามธรรมดา ตามธรรมดา ธรรมะ
ตามธรรมดา

จิตะ แปลว่า ตั้งอยู่ ความที่มันตั้งอยู่ตามธรรมดา คือมัน
ตั้งอยู่โดยมีลักษณะ ๓ อย่าง ที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง

ใจความสำคัญอยู่ที่เห็นความเป็นธรรมดา เห็นอยู่หรือว่าจะ
ศึกษาอยู่ เห็นอยู่รู้สึกอยู่ซึ่งความจริงข้อนี้

ถ้าเราจะใช้คำพูดรวมๆ กัน เราก็ใช้คำว่า *สังขาร* *สังขาระ*
หรือ *compounded things* ทั้งหมดๆ ไม่ยกเว้นอะไรมันตั้งอยู่
ในลักษณะเช่นนั้นหรือตามธรรมดาเช่นนั้น

---

* อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา

เราดูที่เป็นภายใน คือนามรูป นามและรูป *body and mind* ดูที่ร่างกาย ดูที่จิตใจ และแยกเป็นรายละเอียด เป็นขั้นทั้ง ๕ ก็ได้ แล้วเราก็จะเห็นความเป็นของธรรมดา คือลักษณะ ๓ อย่าง อย่างที่กล่าวมาแล้ว

ถ้าเราดูภายนอก ทรัพย์สินสมบัติ สิ่งของต่างๆ หรือว่าบุคคล เพื่อนของเรา บุตร ภรรยา สามีอะไรของเรา ทุกอย่างที่มีมันเป็น ภายนอก ที่เกี่ยวข้องกับเรา ที่เราใช้คำว่าของเรา มันก็เป็นอย่างนี้ มันก็เป็นของมีธรรมดาๆ อย่างนี้

รวมความว่า ไร้ที่เราเรียกว่า “เรา” กิติ ที่เรียกว่า “ของเรา” กิติ ล้วนแต่ตั้งอยู่โดยลักษณะอย่างนี้

เมื่อก่อนเราไม่รู้สึกลักษณะนี้ เมื่อก่อนเราจะรู้สึกว่ามีอะไร แปลกๆ แปลกอย่างบอกไม่ได้ และเราต้องการให้มันดีกว่า แปลกกว่า สวยงามกว่า เจริญร่าเริงกว่า ซึ่งมันเป็นความโง่ เป็นอวิชชา แล้วก็มี ตัณหาต่างๆ ต้องการอย่างนั้นต้องการอย่างนี้ เพราะเรามันไม่เห็น ความเป็นของธรรมดา ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตาม ธรรมดา

นั่นเป็นตา ตาที่ ๔ เราจะขอเรียกมันว่า วิปัสสนา วิปัสสนา การเห็นอย่างแจ่มแจ้งตามที่เป็นจริงที่สุด เรียกว่าวิปัสสนา แต่เราเอามาเรียกสั้นๆ ว่า ตา ตา ตา ตา ก็เป็นตาที่ ๔

ที่เรียกว่า “เรา” ก็ดี
ที่เรียกว่า “ของเรา” ก็ดี
ล้วนแต่ตั้งอยู่โดยลักษณะอย่างนี้

เป็นไป
ตามกฎหมาย
ของ
ธรรมชาติ

ฉัมนิยามตา

(กลุ่มธรรมตา)

ที่นี้ เราก็มารั้งตาที่ ๕ เรียกว่า ฉัมนิยามตา ฉัมนิยามตา
ฉัมนิยามะ

คำว่า นิยามะ แปลว่า กฎ, law ธรรมะก็คือธรรมชาติ
หรือธรรมตา กฎของธรรมชาติหรือกฎของธรรมตามีอยู่อย่างนี้ เรา
ก็เห็นความเป็นทั้งหมดนั้น มันเป็นไปตามกฎของธรรมตา ของ
ธรรมชาติ

เราจะเห็นสิ่งทั้งปวงโดยรายละเอียดที่ลึบอย่าง ก็ร้อยอย่าง
ก็พันอย่าง ก็หมื่นอย่าง มันล้วนจะเป็นไปตามกฎนี้เสมอๆ หมดเลย

สรุปความว่า เราเห็นชัดลงไปว่า มันมีกฎของธรรมชาติ
ครอบงำเราอยู่ บังคับเราอยู่อย่างเฉียบขาด เด็ดขาดที่สุด จนเรา

รู้สึกว่ามันจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาตินั้น อย่างที่เราจะ
ฝืนมันไม่ได้

ถ้าว่าในพุทธศาสนานี้ เราอยากจะมี *God* มีพระเจ้ากับเขา
บ้างละก็ ก็ถือเอา *law of nature* อันนี้แหละเป็นพระเจ้า

แต่ที่เราถือกัน ก็ถือกันว่าพุทธศาสนาไม่มี ไม่มี *God—atheism*
แต่มันก็มีสิ่งสูงสุด สูงสุดที่มันบังคับอยู่เหมือนกับ *God* ขอให้รู้จักว่า
ธัมมนิยามตามันเป็นอย่างนี้

มันมีกฎของธรรมชาติครอบงำเราอยู่
บังคับเราอยู่อย่างเฉียบขาด เด็ดขาดที่สุด
จนเรารู้สึกว่ามันจะต้องทำให้ถูกต้อง
ตามกฎธรรมชาตินั้น อย่างที่เราจะฝืนมันไม่ได้

ตัวกฎ
ของ
ธรรมชาติ

อิทัปปัจจยตา

(กลุ่มธรรมดา)

ที่นี้เราก็มารวมถึงดาที่ ๖ คือตัวกฎ ตัวกฎนั้นละ โดยชัดเจน เรียกว่า อิทัปปัจจยตา อิทัปปัจจยตา

คุณก็จะเห็นว่ามันเป็น *body of the law* มันเป็นกฎที่สรุป เป็นใจความสั้นๆ ได้ว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น และ ถ้าไม่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น หมายความว่า มันมี สิ่งที่เป็นปัจจัยแก่กันและกัน แก่กันและกัน แก่กันและกันเรื่อยไป นี้เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา

การเกิดขึ้นของสิ่งทั้งปวงก็เป็นโดยกฎอิทัปปัจจยตา การดับลง มันก็เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา ในระหว่างที่มันเกิดและมันดับ มันมีความเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย มันก็ เป็นการเปลี่ยนแปลงตามกฎอิทัปปัจจยตา

ครั้นมองดูเข้าไปข้างในเรา นับตั้งแต่ว่าอะตอมหนึ่งๆ ที่มันประกอบกันขึ้นเป็นเซลล์ มันก็มีอยู่ เป็นอยู่ ตั้งอยู่ เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา มันเป็นเซลล์ขึ้นมาแล้วมันก็ยังเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา เป็นกลุ่มของเซลล์ขึ้นมาแล้วก็ยังเป็นอิทัปปัจจยตา เป็นอวัยวะนั้นนี้ อวัยวะต่างๆ นี่มันก็เป็นตามกฎอิทัปปัจจยตา รวมกันทั้งหมดเป็นร่างกายอย่างนี้แล้วมันก็เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา

ในบรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เป็นเพื่อนของเรา บุตร ภรรยา สามีของเรา มันก็เป็นตามกฎอิทัปปัจจยตา ในขณะที่ไม่มีชีวิต บรรดาสิ่งที่ไม่มีชีวิต มันก็ยังเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา แม้แต่ก้อนหินก้อนหนึ่งทุกๆ อนุมันก็เปลี่ยนไปตามกฎอิทัปปัจจยตา จะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามมันเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา

เราก็พูดเสียคำเดียวว่า ทุกๆ ปริมาณ ทุกๆ อะตอม มันเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา แล้วก็ไม่ต้องพูดถึงอื่นใดอีกแล้ว

แต่ถ้าว่ากฎอันนี้เอามาใช้กับสิ่งที่มีความรู้สึก *sentient being* มีความรู้สึกอย่างนี้แล้ว เราเรียกชื่อกฎอันนี้ว่า **ปฏิจจสมุปปาตะ** *dependent origination* เราเปลี่ยนชื่อกฎมาใช้กับสิ่งที่มีความรู้สึก

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องศึกษากันเป็นพิเศษ อย่างละเอียด ปฏิจจสมุปปาตะนี้ เพราะมันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจิตใจโดยตรง แล้วก็มีคำอธิบายที่ทำให้ยุ่งยากนะ พระพุทธเจ้าที่แรกท่านก็ตรัสไว้

ในฐานะที่ว่าสำหรับเป็นอนัตตา สำหรับสิ่งที่เป็นอนัตตา อนัตตา ท่านตรัสไว้ว่า ไม่ต้องมีการเกี่ยวพันกันระหว่างชาติก่อน ชาตินี้ และ ชาติข้างหน้า ต่อมาเมื่ออธิบายชั้นหลัง มันมุ่งไปในทางศีลธรรมของผู้ที่ยังมีความรู้สึกที่ว่าตัวตน เกิดคำอธิบายใหม่สำหรับปฏิจสมุปปาตะ อย่างที่มีตัวตนเกี่ยวข้องกันกับชาติก่อน กับชาตินี้ กับชาติต่อไป เรื่องปฏิจสมุปปาตนี้ทำให้ท่านยุ่ง *confuse* รู้ไว้เถอะว่ามันมีอยู่ ๒ แบบของการอธิบาย เพื่อปรมาัตถธรรมอันแท้จริงอย่างหนึ่ง และเพื่อศีลธรรมสำหรับสมมติ – *relative truth* นี้ก็อีกอย่าง

Description เกี่ยวกับเรื่องนี้โดยละเอียดได้เคยกระทำแล้ว ได้พูดแล้ว ได้พิมพ์เป็นหนังสือเล่มเล็กๆ เล่มหนึ่ง เรียกว่า *What Paticcasamuppada is?* ท่านไปหาอ่านเอาเอง จะเข้าใจเรื่องตอนนี้ดีที่สุด

กฎปฏิจสมุปปาตมันก็คือกฎมมเนียมตา เดียวนี้เอามาพูดให้ชัด ให้ชัดเจน เป็นรายละเอียดที่ชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับจะได้ปฏิบัติ เพื่อป้องกัน ป้องกันกระแส กระแสแห่งการปรุงแต่งที่เรียกว่าปฏิจสมุปปาต ถ้าพูดโดย *theory* แล้วมันก็มากมาย ไม่ค่อยจะสิ้นสุดจะไปพูดเป็น *philosophy* ก็ได้ มันก็เสียเวลา มาพูดอย่างที่เรียกว่ามันเป็น *practical* กันดีกว่า คือว่าเราจะควบคุมกระแสแห่งปฏิจสมุปปาตได้ก็โดยการควบคุมผัสสะ มีสติสมบูรณ์ที่สุดในขณะแห่ง

ผัสสะ เราก็จะควบคุมกระแสแห่งปัจจุสมุปาทะนี้ได้

ถ้าท่านประสบความสำเร็จในการปฏิบัติอานาปานสติ ท่านก็จะมีสติ *mindfulness* มากพอที่จะควบคุมกระแสแห่งปัจจุสมุปาท และท่านก็จะไม่มีความทุกข์ ความทุกข์ก็จะเกิดแก่ท่านไม่ได้

นี่เป็นกลุ่มที่ ๒ ธรรมัญญิตตา ธรรมนิยามตา อิทัปปัจจยตา กลุ่มนี้ก็มี ๓ เรียกว่า กลุ่มแห่งธรรมตา

กลุ่มที่ ๑ เรียกว่า กลุ่มแห่งลักษณะ *characteristic*

กลุ่มที่ ๒ เรียกว่า กลุ่มแห่งธรรมตา *normalcy*

เราได้สองกลุ่มแล้ว

เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

และ

ถ้าไม่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น

ภาวะ
แห่ง
ความว่าง

สุญญตา

(กลุ่มแห่งความหลุดพ้น)

ที่นี้เราก็มายังถึงกลุ่มที่ ๓ ตาที่ ๗ เรียกว่า สุญญตา

สุญญะ แปลว่า ว่าง สุญญตา แปลว่า ภาวะแห่งความว่าง
เห็นสิ่งนี้ก็เป็นวิปัสสนาที่สำคัญที่สุดที่จะต้องเห็น คือเห็นความที่
ทุกสิ่งๆ *phenomena* และ *noumenon* นี้มันว่าง ว่าง เรียกว่าเห็น
สุญญตา

ขอให้ระวังเรื่องคำว่าว่าง ใช้คำว่า *void* จะถูกต้อง แต่ถ้าไป
ใช้คำว่า *empty* เป็นต้น อันนี้ไม่ถูกต้อง เพราะมันไม่ใช่ไม่มีอะไร
มันมีอะไร แต่มันว่าง ว่างจากความหมายแห่งอัตตา

ที่มันมีร่างกาย มันมีจิตใจ หรือมีอะไรแล้วแต่มันจะมี มันมี
ได้ แต่ในนั้นมันว่างจากสสาร หรือ *essence* ที่จะไปเรียกมันว่าเป็น

อึดตา

บาลีที่เป็นหลักก็มีว่า ว่างจากอึดตาและอึดตนิยา *สุญโณ*
อตุเตน วา อตุตนิเยน วา — ว่างจากอึดตา ว่างจากอึดตนิยา ข้อนี้
เราได้พูดมาแล้วว่า ถ้ามันมีอึดตามันก็ต้องมีอึดตนิยา มันมีของที่
เนื่องด้วยอึดตา ต้องว่างจากอึดตาและว่างจากของที่เนื่องด้วยอึดตา
ไม่มีสาระที่จะไปเรียกมันว่าอึดตาหรืออึดตนิยา นี่ความหมายของ
คำว่าว่าง

เราได้พูดกันมาแล้วแต่ก่อนๆ ว่า อึดตา อึดตาไม่ใช่เป็น
ของที่มีอยู่จริง เป็นเพียง *conceptual, conceptual thought* ด้วย
อำนาจของ *ignorance* ของอวิชชา ถ้าเราเห็นความจริงข้อนี้ก็จะเป็น
สุญญตา ที่เรียกว่ามันว่างจาก *concept* ว่าอึดตา

เมื่อวานเราก็ได้พูดว่า เมื่อใดที่ท่านตระถยนต์ของท่าน เมื่อนั้น
ท่านก็ถึงจุดของความโง่ของท่านเกี่ยวกับอึดตา

ทีนี้เมื่อมันมีอึดตา มันก็ต้องมีความรู้สึกต่อสิ่งที่มาเกี่ยวข้องของ
ด้วยอึดตนิยา เช่น เราจะรู้สึกที่เรา เรามีชีวิตของเรา ชีวิตมันเป็น
ของเรา ร่างกายของเรา นี่เรียกว่าอึดตนิยา ทรัพย์สมบัติ บุตร ภรรยา
สามี เกียรติยศชื่อเสียงอะไรต่างๆ มันก็เป็นอึดตนิยา เป็นธรรมดา

เราจะต้องรู้ความจริงในข้อที่ว่า ร่างกาย อวัยวะต่างๆ ของ
ร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง *nervous system* มันทำอะไรได้ รู้สึก

อะไรได้ ทำให้คิดนี่อะไรได้ จิตมันคิดนี่อะไรได้ ร่างกายก็ทำอะไร
ได้ คล้ายๆ กับมันมีตัวอตตาหรือตัวเจ้าของไอ้สิ่งเหล่านี้ นี่ธรรมชาติ
ต้องการจะบอกให้รู้ว่าสิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงสังขารอย่างหนึ่งๆ ไม่ได้
มีอตตา หรือ *soul* หรือ *self* หรืออะไรชนิดนั้นอยู่ในร่างกายนี้ หรือ
อยู่ในจิตใจนี้ ร่างกายก็ร่างกายล้วนๆ จิตก็จิตล้วนๆ ระบบประสาท
มันก็เป็นระบบประสาทล้วนๆ อย่าไปเข้าใจว่ามีอตตาอยู่ด้วยกับ
สิ่งเหล่านี้

เหมือนกับเด็ก ๆ ที่เขาเปิดหลังนาฬิกาดู เห็นมันเดินได้ เดินได้
นี่ ความรู้สึกว่ามันมีอตตา มี *soul* มี *system* อะไรมันก็เกิดขึ้น
ก็สังเกตดู มันเกิดขึ้นได้ มันคิดได้ มันเข้าใจผิดได้ เพราะมันยังไม่รู้
จริง ฉะนั้นขอให้รู้จริง สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีสิ่งที่เป็น *soul* หรือเป็นอตตา
มันก็ทำได้ พุดได้ คิดได้ อะไรได้ตามเรื่องของธรรมชาติ

เราต้องรู้จักนาฬิกาเหมือนกับที่ช่างแก่นาฬิกาเขารู้จัก อย่า
รู้จักนาฬิกาเหมือนเด็กทารกคนนั้นรู้จัก มันก็จะนำไปสู่ลัทธิ *animism*
แล้วก็นำไปสู่ลัทธิไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์อันโง่เขลา

คนป่าสมัยนั้นเขาไม่มีความรู้เรื่องนี้ เขาเอาตามความรู้สึก
commonsense เขาก็เลยเอาทุกอย่างมีอตตา มีวิญญาณ ในต้นไม้
ในภูเขา ดวงดาวอะไรมันก็มี อตตา คนสมัยนั้นมีความคิดอย่างนั้น
ความรู้เรื่องสุญญตา ไม่มีอตตา นี่มันช่วยได้

เรามีความเสียใจที่พุทธบริษัทของเราก็ยังไม่ได้รู้ความจริงของเรื่องนี้ เลยตกไปอยู่ในลัทธิมีอัตตา เป็น *animism* เป็น *superstitious* เป็นอะไรไป ไปเสีย น่าเสียใจ น่าเสียดาย พุทธศาสนาต้องการสอนเรื่องสุญญตานี้เป็นเรื่องสูงสุดของวิชาความรู้ เหนือไปกว่าที่เขารู้กันมาแล้วแต่หันหลังอย่างผิดๆ ว่ามันมีอัตตา

อย่าลืมประโยคที่เคยบอกว่า เรามีอัตตาซึ่งมีใช่อัตตา เรามีอัตตาใน *concept* อันไกลเวลาของเราว่ามีอัตตา อัตตานั้นมีใช่อัตตา มีใช่อัตตา เรามีอัตตาซึ่งมีใช่อัตตา นี้สำหรับคนธรรมดา

อย่าลืมคำ ๓ คำที่สำคัญที่สุด คือ ๑. *อัตตา* อัตตาสุดโต่งฝ่ายนี้ มีอัตตาอย่างไกลเวลา ๒. สุดโต่งฝ่ายมันเป็น *นิรัตตา* นิรัตตาไม่มีอัตตาเลย ๓. ที่มันอยู่ตรงกลาง อยู่ตรงกลางนี้ *อนัตตา* มันมีอัตตาซึ่งมีใช่อัตตา มีอัตตาซึ่งมีใช่เป็น *real* อัตตา

สามคำนี้ ๑. อันนี้มันเป็นอัตตา มันโง่เต็มที่ มีอัตตาๆ อะไรไปหมด ในโตะในเก้าอี้ก็มีอัตตา ๒. นี้ไม่มีอะไรเลยนี้มันไม่ไหวหรอกมันเป็น *Nihilism* เป็นอะไรไปทางโน้น ๓. ตรงกลางนี้มีอัตตาซึ่งมีใช่อัตตา

ความรู้เรื่องสุญญตา สุญญตา ว่าว่างจากอัตตา ก็คือรู้ว่ามันมีอัตตาซึ่งมีใช่มีตัวอัตตาที่แท้จริง คำว่าสุญญตามีขอบเขตอย่างนี้จะนั่นอย่าแปลว่า *emptiness* หรืออะไรทำนองนั้น

เราจะบอกลูกเด็ก ๆ ให้เขารู้เรื่องนี้ว่า *You are "you", which is not "the real you". I am the "I", which is not "the real I".* เด็ก ๆ เขาอาจจะฟังไม่ถูก ก็อาจจะหาว่าหลอกหรือโกหก ก็ตามใจ แต่จำเป็นที่จะต้องพยายามให้เขาเข้าใจคำพูดอย่างนี้ให้ได้

เมื่อยังอยู่ในท้องมารดา หรือคลอดออกมาใหม่ๆ ยังไม่มี อตตะตา ยังไม่มี *concept* ว่าอตตะตา ต่อเมื่ออวัยวะของเขา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันทำหน้าที่รู้อย่างนั้น รู้อย่างนี้ เกิดผลปฏิบัติกริยา ขึ้นมาเป็นบวก เป็นลบ เป็นพอใจ เป็นไม่พอใจ เขารู้สึกอย่างไร เขาก็จะเกิด *concept* ว่า ฉันเป็นผู้รู้สึก เราตั้งต้นชีวิตด้วยความโง่กัน อย่างนี้ทั้งนั้นแหละ

ทุกคนตั้งต้นชีวิตขึ้นมาด้วยความโง่เรื่องอตตะตา เรื่องอตตะตา เมื่อมีอตตะตาที่โง่อย่างนี้แล้วมันก็มี *selfishness* ตอนนี้จะปัญหาที่สุดของความยุ่งยากลำบากที่สุด ถ้าไม่มี *concept* ว่า *self* มันก็ไม่มี *selfishness* แต่มันช่วยไม่ได้ มันมี *concept* ว่า *self* อตตะตา มากขึ้นมากขึ้น ๆ ถ้าเราไม่รู้ความจริงข้อนี้ เราจะแก้ปัญหาคความทุกข์ทั้งหลายไม่ได้

เมื่อมีติดบาดมือ ความเจ็บมันสร้าง *concept* ว่า กูเจ็บ กูเป็นผู้เจ็บ อตตะตาก็เกิดขึ้นในกรณีนี้โดยเฉพาะ มันก็เลยโง่ว่ามีติดบาด กู ไม่ใช่มีติดบาดนิ้ว หรือเป็นเพียงของแข็งผ่านเนื้อ นี้โง่ความคิดว่ากู

ว่า self นี้มันมาจากความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่ง นี่เราจะต้องรู้จักไว้ให้ดี มีติดบาคนิ้ว อย่าว่ามีติดบาคกู

อึดตาไม่ได้มีอยู่ตลอดเวลา อึดตาจะเกิดขึ้นมาทีหนึ่งเมื่อมีเหตุการณ์ทีหนึ่ง เช่นมีติดบาคนิ้ว เป็นต้น อะไรๆ ก็ตามก็อย่างก็เรื่องก็ร้อยอย่างก็พันเรื่อง อึดตา อึดตาเกิดขึ้นมาได้ทุกเรื่องและทุกที นี่อึดตาเป็นของไม่มีตัวจริง ไม่มีอยู่จริง แต่เกิดขึ้นทุกทีที่มีความรู้สึกเพราะความเียง จึงเห็นว่าอึดตานี้ไม่ได้เป็นของจริง มันเป็นอนัตตาตัวตนที่รู้สึกว่าเป็นตัวตนนั้นไม่ใช่เป็นตัวตนจริง เกิดขึ้นชั่วขณะๆๆ ที่มีความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่ง

เมื่อระบบประสาททางตาทำหน้าที่เห็นรูป มีความรู้สึกต่อรูป มันก็เกิดความเียงว่ากูเห็น กูเห็น ถ้าระบบประสาทที่หูมันรับเสียง มันก็เกิดว่ากูได้ยิน เมื่อระบบประสาททางจมูกได้กลิ่น ได้กลิ่นอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็ว่ากู กูหอม กูเหม็น เมื่อลิ้น ลิ้นมันอร่อยหรือไม่อร่อย ก็กูอร่อยหรือไม่อร่อย เมื่อผิวหนังสัมผัสสัมผัสมันนวล อ่อนโยน สบาย หยาบ กระจ่าง อะไรก็ตาม มันก็กูๆ กูสัมผัส เมื่อจิตมันทำหน้าที่คิดนึกตามหน้าที่ของจิต มันมีความเชื่ออย่างนั้นมันก็กูกูคิด กูคิด อึดตาเกิดขึ้นอย่างมากมายไม่หวาดไม่ไหว เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส ภายได้สัมผัส จิตได้คิดนึกขึ้นมา อึดตานับจำนวนไม่ไหว

มันมีความยากลำบากเป็นสองเท่า สองเท่าตัว คือโดยธรรมชาติ โดย *instinct* ไข่ลูกทารกมันก็คิดอย่างนี้ได้เอง มันรู้สึกอย่างนี้ได้เองว่ามีอดีต นี่ตามธรรมชาติ โดย *instinct* แล้วมันก็มีลัทธิคำสอน ลัทธิทางศาสนาสอนอย่างนี้ สอนว่ามีอดีต สอนว่ามีอนาคต และจะอยู่ตลอดกาล *everlasting* นี้ ของคนคนนั้นก็ไปไม่รู้ กี่ภพกี่ชาติ มีอดีตอย่างนี้ มันจึงเป็นความลำบากสองเท่าที่จะรู้เรื่องอนัตตา

ธรรมชาติของมันทำให้เกิดความรู้สึกอย่างนี้ คำสอนที่รับเข้ามาใหม่ในโรงเรียนอะไรก็ทำให้รู้สึกอย่างนี้ นี่มันเป็นพฤติกรรม พฤติกรรมที่มีอยู่แล้ว มีอยู่จริงในประเทศอินเดียก่อนพุทธกาล ก่อนพุทธกาล คำสอนอย่างนี้ก็ยังมีอยู่ทั่วไปแม้ในยุคพุทธกาล พุทธศาสนาเกิดขึ้นมาสอนเรื่องอนัตตา นี่มันก็ยากลำบาก แต่ไม่มีทางอื่น ถ้ามันไม่มีความรู้เรื่องอนัตตาแล้วมันดับทุกข์ไม่ได้ แล้วมันดับทุกข์ไม่ได้ มันเลยต้องต่อสู้ๆ ที่จะศึกษา ที่จะมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอนัตตา มันไม่ได้มี *self* มี *soul* อย่างที่ว่าที่สอนกันนี้

ความจริงที่เราจะต้องรู้มันมีอยู่ว่า วัฒนธรรมทางศาสนา ออกจากประเทศอินเดีย แผลไปยังประเทศต่างๆ ไปลังกา ไปพม่า มาไทย มาอะไรก็ตามนี้ คำสอนของ *Brahmanism, Hinduism* ก็แล้วแต่จะเรียก เรื่องมีอดีต มีอดีตอันมันมาก่อน มาก่อน

พุทธศาสนาเกิดด้วยซ้ำไป มันเที่ยวสอนเรื่องมีอัตตานิทั่วมไป
แล้วในแถบนี้ มันจึงเป็นพื้นฐานแห่งจิตใจของคนเหล่านี้ จะ
มีอัตตาๆ พอพระพุทธานุศาสน์เกิดขึ้นสอนเรื่องอนัตตา แล้ว
ก็มาทีหลัง มาสอนคนที่เชื่อเรื่องอัตตานิแน่นอนไปแล้ว นี่มัน
ลำบากๆ ต้องต่อสู้กันมากกว่าจะสอนสำเร็จ

แต่อย่างไรก็ดี เราก็ต้องยอมรับว่า คำสอนเรื่องมีอัตตานิ มี
อัตตานิ นี่มันมีประโยชน์ทางศีลธรรม *morality* มันมีประโยชน์ทาง
ศีลธรรม เพราะคนมันรักตัว มันอยากจะทำดี มันก็ทำ ใ้มีศีลธรรม
มันก็มีประโยชน์แต่มันไม่ดับทุกข์สิ้นเชิง เวลาที่มีอัตตาๆ อยู่ก็มีภาระ
หนัก มีชีวิตที่หนัก หรือที่กัดเจ้าของ มันก็จำเป็นจะต้องต่อสู้ แม้จะ
ลำบากกันอย่างไร ก็เลื่อนขั้นๆ ขึ้นไปสู่อนัตตานิ หรือสุญญตานิ สอน
ว่าว่างจากอัตตานิ ใ้กัน ใ้จนได้

ธรรมชาติมันก็บังคับใ้เป็นอย่างนั้นอยู่ด้วย คือมันมีอัตตานิใน
ความรู้สึก และได้รับคำสอน มันมีประโยชน์ทางศีลธรรม แต่ถ้าเราจะ
มาทำความเข้าใจในเรื่องนี้กันใ้ชัดเจน เราก็พอจะทำได้ ละความชั่ว
ละความชั่ว แล้วก็มาอยู่ใ้ทำความดี ทำความดี การละความชั่ว
ทำความดี ต้องมีอัตตานิเป็นเครื่องรองรับ ไม่อย่างนั้นมันไม่รู้จะชั่ว
หรือดีที่ไหนด ความรู้สึกว่าอัตตานิยังจำเป็นอยู่ สำหรับจะทำความดี
ทำความดี ทำความดี แต่แล้วมันไม่ดับทุกข์ มันต้องเหน็ดเหนื่อยไป

ว่างจากอัตตา นี่คือสุญญตา ละชั่ว ทำดี ยังไม่ดับทุกข์ ก็ต้องไปสู่
สุญญตา คือ ว่างจากชั่ว ว่างจากดี นี่หลักเกณฑ์ทั้งหมดของมนุษย์
ที่จะรอดจากความทุกข์

ความ
เป็น
เช่นนั้น

ตถาตา

(กลุ่มแห่งความหลุดพ้น)

ทีนี้เราก็มารับถึงตาที่ ๘ เรียกว่า ตถาตา

หลังจากที่เราเห็นสุญญตา ว่ามันไม่มีอัตตา มันมีอัตตาที่มีไม่ใช่
อัตตา การที่มีอัตตาซึ่งมีไม่ใช่อัตตานั้นแหละมันคือความเป็นเช่นนั้น
ความเป็นเช่นนั้นเรียกว่าตถาตา ตถาตา มันเป็นเช่นนั้น เป็นเช่นนั้น
คือมิได้มีอัตตาที่แท้จริง มีแต่อัตตาที่มีไม่ใช่อัตตาที่แท้จริง

ถ้าจะให้สมบูรณ์ที่สุด แข็งแรง แน่นหนา แน่นแฟ้นที่สุด เราก็
จะต้องเห็นมาตั้งแต่ต้น คือ เห็นอนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา รัम्मัญ-
จิตตา รัम्मนิยามตา อิทัปปัจจยตา สุญญตา ถึงอันที่ ๗ นี้แล้วมันก็
เห็นตถาตา ตถาตา เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเอง อย่างสมบูรณ์
ที่สุด

เราจะต้องเห็นตถาตา ตถาตาถึงที่สุด พอถึงที่สุดแล้วมันเห็น
เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง หรือธรรมดาถึงที่สุด ในความรู้สึกที่เป็นบวก
หรือเป็นลบ *positive* หรือ *negative* มันไม่มี มันจะไม่มี นั่นคือ
ความที่เรียกว่าเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง ถ้ายังเห็นเป็นน่ารัก น่าเกลียด
น่ากลัว น่าตื่นเต้น อะไรอยู่นั้น ยังไม่เห็นตถาตา ถ้าเห็นตถาตามัน
จะเลิกความหมายของคำที่เป็นคู่ว่าบวกหรือลบ

ถ้าเห็นตถาตาถึงที่สุด มันก็ช่วยให้อยู่เหนือความหมายของ
สิ่งที่เป็นคู่ๆ เป็น *dualism* หรือเป็น *paired opposites* ก็ตาม
มันจึงไม่มีความรู้สึกว่าดี - ว่าชั่ว ว่าได้ - ว่าเสีย ว่ากำไรหรือว่าขาดทุน
ว่าแพ้หรือว่าชนะ ไม่มีความรู้สึกเป็นคู่ๆ อย่างนี้อีกต่อไป นี่คือผล
ของการเห็นตถาตา

ชีวิตก็ จะไม่มีการทรมาน การถูกทรมาน ไม่มีสิ่งผูกพันชีวิต
ไม่มีของหนักแก่ชีวิต นี่มันไม่มีอะไรที่จะทำอันตรายชีวิต เรียกว่าชีวิต
ไม่ถูกกััด หรือชีวิตไม่กััดตัวเอง ชีวิตจะไม่ถูกอะไรกััด ชีวิตจะไม่กััด
ตัวเอง นี่เพราะการเห็นตถาตา

การที่มีอัตราซึ่งมิใช่อัตรา
นั้นแหละมันคือความเป็นเช่นนั้น

จิตไม่อาจจะถูกปรุงแต่ง

อตัมมยตา

(กลุ่มแห่งความหลุดพ้น)

ที่นี้จะเห็นได้ง่ายแล้วว่า ตถาคตา ดาที่ ๘ นี้มันก็นำไปสู่ดาที่ ๘ คือ อตัมมยตา อตัมมยตา จิตไม่อาจจะถูกปรุงแต่งให้บวกลีให้ลบให้ยินดีในบวกลีในลอบ ความเป็นอย่างนี้เรียกว่าอตัมมยตา

จิตคงที่ คงที่แล้วก็คงทนด้วย คือเปลี่ยนไม่ได้ มันมีความต้านทานถึงที่สุด จะเรียกอะไร *immunization, immunity* ไม่รู้จะเรียกอะไรคุณไปคิดเอาเอง แต่ว่ามันมีความต้านทานสูงสุด อตัมมยตา มีความต้านทานสูงสุด จะไป *condition* ไป *concoct* อะไรมันไม่ได้ นี่ภาวะที่เรียกว่าอตัมมยตา

นี่ถึงคำที่เคยพูดไว้แล้วว่า หญิงสาวผู้ไหนมีอตัมมยตา ผู้ชายเกี่ยวไม่ได้ เกี่ยวไม่สำเร็จ

หัวเราจะไม่ได้ ร้องให้ไม่ได้ ตีใจไม่ได้ เสียใจไม่ได้ คงที่ แม้แต่

มีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องกับ เข้ามาสัมผัส ก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ความหมายที่สำคัญที่ลึกซึ้งที่สุด ก็คือเดี๋ยวนี้จิตอยู่เหนือ อิทธิพลของความเป็นบวกและลบในสากลจักรวาล เป็นจิตที่เรียกว่า หลุดพ้น หลุดพ้น หลุดพ้นออกไปได้จากอำนาจสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่จะปรุงแต่งจิต

เราจึงเรียกจิตที่มีอดัมมยตาว่า จิตที่แข็งเหมือนกับเพชร มีจิต ที่เป็นเพชร และจะมีชีวิตที่เป็นเพชร ชีวิตที่เป็นเพชรคือแข็งจนอะไร ทำอะไรไม่ได้ แต่มันสามารถทำอะไรต่อสิ่งอื่นได้ มีผลอย่างนี้ เหมือน กับเพชร ไม่มีอะไรตัดเพชร แต่เพชรตัดทุกสิ่งได้

กลุ่มที่ ๓ คือ สุนฺณญตา ตถาตา อดัมมยตา กลุ่มนี้เราเรียกว่า กลุ่มแห่งความหลุดพ้น

เหนืออิทธิพล เหนือความดั่งดูด
เหนือความย่ำยวน เหนืออะไรของสิ่งต่าง ๆ
นี่คือประโยชน์ของอัมมยตา

กลุ่ม ๑

เห็นลักษณะของสิ่งทั้งปวง

(กลุ่มลักษณะ)

อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา

กลุ่ม ๒

เห็นธรรมดาของสิ่งทั้งปวง

(กลุ่มธรรมดา)

ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา

กลุ่ม ๓

เห็นความที่จิตหลุดพ้นจากสิ่งทั้งปวง

(กลุ่มแห่งความหลุดพ้น)

สุญญตา ตถาตา อตัมมยตา

ธรรมะ ๙ ตา

เรามีกุ่มที่ ๑ เห็นลักษณะของสิ่งทั้งปวง เรามีกุ่มที่ ๒ เห็นธรรมตา ธรรมตาของสิ่งทั้งปวง ในกุ่มที่ ๓ เราก็จะเห็นไอ้ความที่จิตหลุดพ้นจากสิ่งทั้งปวง หลุดพ้นจาก *concept* ว่าอัตตา นี่เป็นการหลุดพ้นสูงสุด

ที่นี้ก็จะขบอบอกความจริงแก่ท่านทั้งหลายว่า การจัดให้เป็น ๓ กลุ่ม หรือ ๙ ตา นี้ มีเจตนาที่จะจัดขึ้นมาเอง ให้สะดวก ให้ง่ายแก่ท่านทั้งหลายที่จะศึกษาพระพุทธศาสนาโดยหัวใจ ที่จริงอาจจะจัดเป็นอย่างอื่นก็ได้ แต่เห็นว่าจัดอย่างนี้ง่ายที่สุด แก่การศึกษา แก่การเข้าใจ และในพระบาลีก็ไม่ได้มีจัด ๙ ตา ๓ กลุ่ม อย่างนี้ แต่ชื่อของธรรมะเหล่านี้มี แล้วก็จัดไว้ในลักษณะอย่างอื่น ที่จัดให้เป็น ๙ ตา ๓ กลุ่ม อย่างนี้ เพื่อเหมาะแก่ท่านทั้งหลายในที่นี้

ในพระคัมภีร์ทั้งหมด ทั้งพระไตรปิฎกมัน ๘๔,๐๐๐ ที่จะเรียน
ที่จะรู้ ที่จะศึกษาตาดูๆๆ นี้มีมากมายเหลือที่จะกล่าว แต่เลือกมาให้
ท่านทั้งหลายได้เรียนเพียง ๔ ตา สรุปเป็น ๓ กลุ่ม นี้เพื่อประหยัด
เวลา ประหยัดความเหนื่อย ประหยัดความลำบากของท่านทั้งหลาย

๔ ตา นี้เพียงพอ เพียงพอที่สุดที่จะแก้ปัญหาทุกอย่าง
ทุกประการ คุณเห็นไหม เราไม่ได้พูดถึง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
ในแง่ของศีลธรรมเราไม่ได้พูดถึง แต่ถ้าว่ามี ๔ ตา มี ๔ ตาจนถึง
อติมมยตาแล้ว มันมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ขึ้นสูงสุดเต็มที่
มันมีอนัตตา มันไม่เห็นแก่ตัวมันก็กรุณา มุทิตาอะไรได้เต็มที่ สุนฺญตา นี้
กลับมีกรุณา มีเมตตา อย่างเต็มที่ เพราะมันไม่มีตัวที่จะเห็นแก่ตัว
มันก็เห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่ความถูกต้อง เห็นแก่สิ่งเหล่านี้ได้

นี่เราไม่ได้พูดถึงการละกามราคะ ละกามารมณ์ อะไรให้เสีย
เวลา เพราะว่าถ้ามีสุนฺญตา มีอนัตตาแล้ว ความรู้สึกทางกามารมณ์
ทางเพศ ทางนี้มันมีไม่ได้ นี่เรียกว่าประหยัดเวลา ประหยัดความ
ลำบาก ที่จะศึกษาธรรมะทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษ
เรื่อง ๔ ตา

ตัวอย่างเช่น ท่านมีปัญหาหนักเกี่ยวกับกิเลส เกี่ยวกับราคะ
ลักษณะทางเพศอย่างรุนแรง ท่านจะแก้ไขมันได้อย่างไร ไข่ความรู้
เรื่องอนัตตา เรื่องสุนฺญตา นั่นแหละจะแก้ไขได้ดีกว่าการศึกษาเรื่อง

ปฏิภูล เรื่องปฏิภูล เรื่องดูซากศพ พิจารณาซากศพ เพราะว่าถ้าท่าน
ไม่มีความรู้เรื่องอนัตตา สุนฺณุตตาแล้ว ท่านอาจประกอบกิจกรรมทาง
เพศแม้แก่ซากศพ แม้กับซากศพก็ยงได้ ฉะนั้นความรู้เรื่องสุนฺณุตตา
อนัตตานั้นมันแก้ปัญหาลึกซึ้ง

เดี๋ยวนี้เรามีความรู้เรื่องอตัมมยตา จนจิตมีภาวะแห่งอตัมมย-
ตา มีอำนาจต้านทาน มีอำนาจแก้ไข มีอำนาจป้องกันสิ่งต่าง ๆ ด้วย
อตัมมยตา มีจิตเป็นเพชร มีชีวิตเป็นเพชร ไม่มีปัญหาอะไรเหลืออยู่
เพราะมันตัดปัญหาเหล่านั้นได้หมด

ขออย่าประโยชน์ของอตัมมยตาให้ท่านสนใจเป็นพิเศษว่า มัน
เป็นสิ่งสูงสุด หลักธรรมะนี้มาสูงสุดอยู่ที่อตัมมยตา พอมีอตัมมยตาก็
กลายเป็นหลุดพ้นออกไปเป็นอริยบุคคล ที่เรียกว่าโลกุตตระ เหนือโลก
ตัวอตัมมยตาเองมันก็เป็นการอยู่เหนือ เหนือสิ่งต่าง ๆ อยู่แล้ว พอ
มีอตัมมยตาก็อยู่เหนือสิ่งต่าง ๆ ได้ เหนืออิทธิพล เหนือความดึงดูด
เหนือกความยั่วชวน เหนืออะไรของสิ่งต่าง ๆ นี่คือประโยชน์ของ
อตัมมยตา จนไม่มีอะไร ๆ มาทำแกจิตได้ในลักษณะปรุแงแต่กิติ
ยั่วชวนกิติ หลอกลวงกิติ นี่ประโยชน์ของอตัมมยตา

พยายามศึกษาเรื่องตา ๆ ตา ๆ จนมีอตัมมยตาน้อย ๆ มาก
ขึ้น ๆ มีถึงที่สุดเมื่อไรก็เป็นพระอรหันต์เมื่อนั้น

เราถือเอาความหมายของคำว่าเพชรเป็นสิ่งสูงสุด ฉะนั้น
ธรรมะเรื่องอัมมมยตา หรือตาๆ นี้ เราจะเรียกว่า วัชรธรรมะ ธรรมะ
ที่มีค่าเหมือนกับเพชร หรือเปรียบเหมือนกับเพชร มีคำว่าวัชรธรรม
กับเขาสักหน่อย

เมื่อจิตมีวัชรธรรม วัชรธรรม จิตก็กลายเป็นวัชรจิต เมื่อจิต
กลายเป็นวัชรจิต ชีวิตก็กลายเป็นวัชรชีวิต วัชรชีวิต ชีวิตเพชร จิต
เพชร ขอให้มองค่าของมันอย่างนี้เป็นเครื่องดึงดูดใจ

mode of life ชนิดนี้ เราจะเรียกว่า วัชรชีวิต ชีวิตเป็นเพชร
เป็นอยู่ด้วยชีวิตที่เป็นเพชร ต่อไปนี้ชีวิตก็จะไม่กีดเจ้าของ ชีวิตจะไม่
กีดตัวเอง และไม่มีอะไรๆ จะมากีดชีวิตได้ เราก็มีชีวิตสูงสุด เป็นชีวิต
ที่ไม่กีดเจ้าของอีกต่อไป

ชีวิตที่ไม่กีดเจ้าของ ชีวิตที่ไม่กีดตัวเอง มีลักษณะอย่างนี้ เรื่อง
ชีวิตที่ไม่กีดตัวเองก็จบลง ด้วยความหมดเวลาแล้ว ขอบคุณที่เป็น
ผู้ฟังที่มีความอดทน ถ้ายังมีความอดทนได้ อยากรฟัง วันพรุ่งนี้มา
พูดกันอีก

วันนี้ปิดประชุมแล้ว.

๙ ตานี้เพียงพอ เพียงพอที่สุด
ที่จะแก้ปัญหาทุกอย่างทุกประการ

พยายามศึกษาเรื่องตาๆ ตาๆ
จนมีอดัมมยตาน้อยๆ มากขึ้นๆ
มีถึงที่สุดเมื่อไรก็เป็นพระอรหันต์เมื่อนั้น

ธรรมะใกล้มือ

Audio-Book

เห็นความเป็นธรรมดา

BIA

9 786169 380399